

סימן ג

(א) בנוסח בקשה מלוך על כל העולם כלו וכו' כתב הרב טורי זהב סי' תקפ"ב סק"ג דהרב הלבוש כתב שלא לומר כל וכלו דהוא לשון כפול והוא כתב ליישב דלפי שמצינו הרבה פעמים רובו ככולו קמשמע לן כאן כלו ממש ויש ראייה לזה לעיל עכ"ל וכתב הגאון פרי מגדים במשניות דאפשר שהוא מה שכתב למעלה וכל הרשעה כולה עכ"ל וכן כתב הגאון לבושי שרד בפשיטות ח"ל ויש ראייה לעיל היינו מה שאומרים וכל הרשעה כולה ע"כ והוא תמוה לדעתי העניה דערבא ערבא לריך דמי זה אמר לומר וכל הרשעה כולה כי היכי דנמצי לאחויי ראייה מיניה לנמצי דקמן דהא איכא גירסא דלא גרים אלא והרשעה וכו' וכן נראה קצת מדברי הרב טורי זהב בס"ק הקודם וכן היא גירסתו והגם שמדברי הרב הלבוש בסעיף ה' מוכח דגרים וכל הרשעה אפשר דאינו גורם חיצת כולה ומשום הכי לא הולך להגיה שם ואם כן מה זו ראייה והאמת הוא דכונת הרב טורי זהב היא למה שכתב הוא עלמו בס' ש"פ ע"ש שהביא ראייה משם לדין שלפנינו וכן כתבו הגאונים מחזיק ברכה ויד אפרים ושערי תשובה והוא פשוט: **והתייר** הגדול בס' מטה יהודה (הובא במחזיק ברכה שם) כתב על דברי הטורי זהב דיש לחלק דלשון תורה הבא ללמדנו דין ניחא דיפרש חיצת כל על הרוב דרובו ככולו אבל בתפלה דהוא דרך בקשה פשיטא דפירוש כל הוא כל ממש וראייה מדכתיב והיה ה' למלך על כל הארץ ולא סגי ברוב דהא מסיים יהיה ה' אחד ושמו אחד דמשמע ששום בריה אינה יולאה חוץ מממשלתו

אחת נמלאת הלטאה במטבחים ובקשו למלא כל העזרה כולה וסוהר רבן גמליאל כל העזרה כולה (ח) שם דף ק"ז ע"א מזביל כל השבת כולה (ט) שם דף ק"ז ע"א כל העולם כלו ככסוי קדרה וכו' כל היישוב כולו תחת כוכב וכו' (י) בחגיגה דף ה' סוף ע"ב כל העוסק בתורה וכו' באלו עסק כל השנה כולה כל העובר וכו' כאילו עבר כל השנה כולה (יא) יומא דף ב"ן ע"ב ונחמלא כל הבית כולו עשן (יב) בדף ע"ה ע"א כל העולם כולו דומה עליו כמישור (יג) שם דף פ"ו ע"ב היה רבי מאיר אומר גדולה תשובה שבבביל יחיד מוחלין על כל העולם כולו (יד) שם דף פ"ח ע"א הרואה קרי וכו' שכל העולם כולו רעב והוא שבע (טו) תענית דף כ"ד ע"ב כל העולם כולו וכו' ע"ה פעמים שלש (טז) מתניתין דפרק בתרא דראש השנה דף ל' ע"ב בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום גרסינן לה במסכת יום טוב ד' ד' כל היום כולו (יז) מגילה ו' ע"א בתחלה קבעו בשבוע ולבסוף על כל העולם כולו (יח) סנהדרין דף ל"ו ע"א אגן שהיה מגינה על כל העולם כולו (יט) שבוש דף ל"ח אומרים לו וכו' שכל העולם כולו וכו' (כ) ובריש פרק שני דאבות שט חכמים וכו' ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו כא' חולין דף ה"ן ע"ב משמיה דשמואל כרוזב סלע על פני כל השדרה כולה אחר רב כל העזר כולה מליל בגלדה (ועיין להגאון בית מאיר בחיו"ד כס"י ע"ן דממה שאמרו על פני השדרה כולה מוכיח שהכפל מורה דכולה ממש בעין ואולי בשעת הרב טורי וזה הנ"ל וראיתי בס' עמודי אש ס"י ב' אות כ"ו שהביא מה שכתב האלפיה רבה דלא מליט דרובו ככולו וכתב על זה דמליט בחוריות ד' ג' ע"ה כנראה שלא ראה דברי המחזיק ברכה הגו"ל:

(ב) מנהג האשכנזים שחומתים בעשרת ימי תשובה ברכת שים שלום בברוך אחה ה' עושה השלום (במקום המצריך את עמו וכו') ונשאל הגאון תשובה מהאבה כס"י י' איזה מהנוסחאות יבשר וכתב דאיתו מזכיר בדברי הראשונים שיאמרו מפורש איזה נוסחא אמיתית להיות האחרת כמי שמשנה מעטע ברכות והביא דברי הרשב"ן בתשכ"ן ח"ג ס' זמ"ר דאין שייך משנה מעטע וכו' אלא או בפתח בברוך או חותם בברוך במקום שאמרו לחתום או שלא לחתום או במה שהוא עיקר הברכה כגון על גשם וכו' וכו' והאריך עוד ומסיק שלא לשטת ממה שנוהגים ומאן דתני הכי לא משתבש וכו' והביא מכמה עניינים שכתבו הפוסקים שלא לשטת בפני הזכור אף במה שנראה שאינו נכון מה שאומרים הזכור ויכול לשטת בית לבין עלמא אבל לא בפני הזכור כדי שלא לבא למחלוקת ע"ה כן כתבתי בקונטרסי ועתה אין מזוי אללי ספר תשובה מהאבה ובספר אשל אברהם החדש להגאון מבוססאטש כס"י תקפ"ב (בד"ה אודות הברכה) כתב אודות הברכה המצריך את עמו בשלום שכתב שני לוחות הברית הקדוש לומר כן בעשרת ימי תשובה ומנהג נחפז עד כה בבית הכנסת דמדינות אלו לומר עושה השלום נראה דבזה לא שייך חשש אגודות ואין זה קפידא שבין מלך ואיזה דקה ומשפט למלך המשפט וגם שם פליגי והכא שאני לגמרי כי בין המצריך וכו' ובין העושה וכו' כונה אחת להם ואין בזה משום משנה ממטב כולו וטוב האריך קצת (בד"ה עוד מלח"ה) להביא דוגמאות מכמה דברים הדומים לזה שאין חשש בדבר וסיים ומכל מקום מי שאוהב דברי חכמים טובים טוב לומר כנוסח ש"סדו חז"ל בלי הפרש לומר תמיד המצריך והגירסא שבס"ה הא"י בזה נמצא לנכון שהוא רק בהסיוס בפסיוטות וכו' ופשיטא שהלך היותר טוב הוא לומר תמיד המצריך וכו' ומכל מקום האומרים עושה השלום לראש שעל כל פנים ילאו ידי חובתם בזה ובפרט שנהגו כן בין רבים אין בזה חשש אגודות כלל ועיין לעיל ס' א' אות ב' כיולא לזה על בקשת מלחכי רחמים:

(ג) עי מה שכתב מרן כס"י תקפ"ב דאם לא אמר זכרתי ומי כמון אין מחזירין אותו וכתב שם הרב מנן אברהם בסק"ד דאם רצה לחזור אסור כתב הרב פרי מגדים באשל אברהם שם חז"ל וכל זמן שלא סיים הברכה שלא אמר ברוך אחה ה' יכול לחזור אף על פי שיש כמה שמות ועיין ס' ר"ז ונראה דאין כוננו על זכרתי ומי כמון דבחרתו עליהם אין שם שמות כי יאמר זכרתי

מממשלתו יתברך ונמלא דהעיקר כהרב הלבוש עכ"ל ועל פי דבריו מחייב טוח התפלה בברכת השנים ושבע את העולם כלו כמון וכן בברכת המזון הן את העולם כלו כמון ולא חקטו לומר כל העולם כלו וסייעו משום דבדברי שבת תפלה ובקשה וכן בכל דוכתא דלא נפקא מינה לדינא אמרינן מסתמא דכל הוא ממש ולא רובו ומרן חיד"א במחזיק ברכה כתב על דבריו דאדרבא בלשון תפלה לריך שיהיה מזכיר יפה וכו' דמיימי מקרא והיה ה' למלך על כל וכו' ואינו לשון תפלה וכו' וגראה שכותב הרב משה יהודה היא דכל היכא דליכא נפקותא לדינא אמרינן דכל הוא כולו ממש ולשון תפלה דנקט לאו דוקא אלא משום דכתפלה איירי נקט תפלה לדוגמא בעלמא וכל דלא נפיק מינה לדינא כתפלה דמיא ומה שכתב דלשון תפלה לריך שיהיה מזכיר יותר לפי הנראה אינו פשוט לומר כן דאגבי הרואה להרב מוהרש"ל בן חגי בשו"ת הריב"ש הביא דבריו מרן מוהרי"מ ע"כ ב"ח בלח"ה חיים ס' ו' על טוח ועקדת יצחק וכו' שכתב הריב"ש דהאומר לזרע יעקב תזכור כדי שלא יהיה נכלל זרעו של עשו אינו אלא עושה והוקשה לו דאטו משום שמבאר יותר מפסיד ותיקן דודאי מפסיד דמברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא והביא ראייה מברכת המזון ומעל ביעור חמץ דאף דבמזון ובלבד כולי עלמא לא פליגי וכו' והכא נמי לריך להראות חידוש ולא לתפוס לשון המבואר האיל ולא מיקרי זרעו אלא יעקב ע"ה הרי שזכר דע"י עדיף בלשון תפלה להראות חידוש ולא לומר לשון המבואר יותר:

ה אחת שהרב טורי וזה כס"י תקל"א סעיף קטן ג' בשם ספר זבחי שלמים כתב דכתפלה בעינן לפרושי ע"י כל מאי דאפשר ושהביא ראייה לזה מהזכיר מתפלתו של יעקב ע"ה מכל מקום מדברי הרבנים הנ"ל מיסתייעא מילתיה דהרב משה יהודה ומה גם שכן הוא פסק מרן כס"י תקל"א סעיף ו' ומה שכתב במחזיק ברכה לדמות הראיה מוה"ה ה' למלך דשאינו התם דגלי קרא בספיה ע"ה נראה שהיא דמיה נכונה וברך זה נראה דאפשר ליישב מאי דקשייה במחזיק ברכה על הרב טורי וזה (דמשמע ליה דכי אחמר לישני דכל וכלו - הו"ו כלו) מהא דאיתא בבבלי דף ע"ו ע"ב סו' רבנן מעשה ברבי אלעזר שהיה יושב ודורש כל היום כולו ומוכח מהפא דברייטא דלא דרש כל היום כולו ממש ע"ה דיש לומר דהגם דכל דמי כפפל כל וכלו מורה על כולו ממש מכל מקום לא נמנע חנא דברייטא ומהי חנא כהאי ליגנא באשגרה לישן דשאר דוכתי (כמו שאכתוב להלן כס"ד) וסמך אסיפא דנישמע מינה דרישא לאו דוקא כולו ממש וכמו שכתב הוא עצמו על פסוק והיה ה' למלך וכו':

ומכא מקום העיקר לדינא לומר ככחוב בנוסחי דין מלך על כל העולם כלו כמון כדמסיק מרן חיד"א במחזיק ברכה שהיא גירסא מאשרת מאד וגם שכל הפוסקים כתבו לאומרו כדכתב שם בשם הרב אליהו רבה ועיין בחידושי הגהות מוהר"ל שכתב דכן מוכח מדברי הריב"ה שכתב שם כו מ"ד פסוק (ר"ל מתיבתא מלך עד בכל משלה) גם הגאון יאסעו יעקב בסעיף קטן ד' פירש כו פירוש נכון ומסכים לאמרו וכן הסכימו כל רבנן בתראי הלא בספרתם:

והנה כתוב אללי מזמן רב שהרב בית דוד ס' שס"ו קיים הנוסחא הנ"ל אי משום דהכי הוא גירסת הספרים ואי משום דמליט לר"ל משתמשים בלשון זה במקומות הרבה דש"ס ועיין לזה כמה מקומות בש"ס דאמרו רבנן בכפ"ל"א כל כולו ועשה אין ספר בית דוד מזוי אללי ואחרי דאיכפל חנא וכל לזיון אחיה מקומן אשר נשתמשו ר"ל בלשון זה גם אנכי עפר ואפר ברגליו אשכבר"ה ואליין כס"ד איזה מקומות שזופתם ע"י דרך לימודי בש"ס ואלו הן א) בפרק קמח דברכות דף י"ב ע"ב כל השנה כולה אומר מלך אוהב דקה וכו' (ב) שם דף ח"י על כל העולם כלו לקה וכו' ע"ה פעמים שלש (ג) שם דף כ"ה הלואי יתפלל אדם כל היום כולו (ד) שם ריש פרק היה קורא כל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה וכו' וכו' בכל לשון נאמרה וכו' (ה) בדף ל"ד ע"ב אגמלא הניח בן זכאי ראשו כל היום כולו וכו' (ו) בשבת דף ד"ן ע"ב נתפס על כל העולם כולו (ז) פסחים דף פ"ח ע"ב פעם